

Zvukové dokumenty nejen v paměťových institucích – náš společný problém

Iva Horová

iva.horova@amu.cz

Veronika Moravčíková

Veronika.Moravcikova@mzk.cz

Filip Šír

filip.sir@mzk.cz

Zvukové dokumenty v paměťových institucích jsou i v 21. století dokumentem, kterému se stále nedostává potřebné péče a pozornosti. Při tom dochází postupně k nezadržitelné fyzické degradaci nosičů a pokud jejich ochranu a digitalizaci nebudeme řešit co nejdříve, ztratíme podstatnou část svého kulturního dědictví. Základní podmínkou je ovšem primární evidence a zpracování sbírek a fondů, která je dosud v ČR bohužel na velmi nízké úrovni. Příspěvek seznamuje s aktuální situací a novými trendy v ČR, které by měly vést ke koncepčnímu řešení v této oblasti na národní úrovni.

I. Problematika zvukových dokumentů

Fyzické nosiče a hrozící degradace

Zvukové dokumenty se obecně stávají stále naléhavěji ohroženým fenoménem. Produkce born-digital zvukových dokumentů kvantitativně trvale narůstá. Přes pokročilé technologie, které zaznamenaly v posledních desetiletích prudký rozmach v oblasti zvuku i ve způsobech jeho záznamu, však dnes stále neznáme nosič, který by zaručoval bezpečné a trvalé uchování obsahu zvukových nahrávek a možnost jejich opakovatelného zpřítomnění i v budoucnosti. S příchodem počítačů a internetu se stávají stále méně používanými i fyzické nosiče publikovaných zvukových dokumentů. Přesto, že značná část nahrávek, vydaných na CD a dalších digitálních médiích, dodnes existuje v digitální podobě na serverech a datových úložištích vydavatelů, nedá se toto tvrdit paušálně o celé kulturní produkci. Některá menší vydavatelství zanikla, aniž by došlo k uchování vydaných nahrávek a k jejich převzetí nástupnickými firmami. Obvyklé byly vydavatelské počiny v malém nákladu na médiích různé kvality, které již dnes nemusí být čitelné apod. Existuje navíc řada relativně exotických médií, která se u nás nestihla nerozšířit (Sony MiniDisc, R-DAT apod.). Hrozí zde také problém obtížné dostupnosti přehrávacích zařízení.

Vedle těchto born digital dokumentů koexistuje obrovské množství ZD z před-digitální éry: jsou zaznamenány na různorodých nosičích analogově. Dnes je mnohdy nelze již ani přehrát, protože původní reprodukční zařízení (magnetofony, gramofony, parlofony apod.) již neexistují. Druhým, mnohem závažnějším problémem, je reálně hrozící fyzická degradace a nenávratná ztráta obsahu ZD. Neexistuje totiž způsob účinné a dostatečné ochrany před opotřebením, stárnutím, vytrácením se obsahu záznamu.

Zápisy zvuku na fonoválečkách a šelakových gramodeskách, pořízených mechanicky, bývají – pokud nedošlo již v minulosti k jejich nadměrnému mechanickému opotřebením – obvykle v dobrém stavu. Fonografické válečky vyrobené z vosku, která obsahující různá plnidla, bývají často výrazně poškozeny plísňemi. Jindy popraskaly důsledkem vnitřního prnutí materiálu, způsobeného vlivem teplotních změn. Odolnější jsou fonoválečky vyráběné z tvrdých parafinů nebo materiálů na bázi celulódu. Mezi nejpodstatnější problémy patří postupná degenerace nejstarších typů nosičů tj. magnetických pásek s acetylcelulóзовou podložkou. Octový zápach je typickým příznakem takové situace. V tomto případě dochází k odlupování magnetické emulze na částech pásek, a tedy k *nenávratnému* zničení. Často z takového záznamu po pokusu o přehrání vůbec nic nezůstane. Existuje však ještě celá řada dalších destruktivních vlivů: postupné prokopírovávání se do sousedících vrstev magnetických pásek při dlouhodobé archivaci; vliv magnetického pole země; silná magnetická pole reproduktorů, motorů a dalších silových spotřebičů; elektrické výboje; statická elektřina; vlhko; nevhodné skladování; nesprávná manipulace atd.

Drátوفony, předchůdci magnetofonů, se u nás vyráběly v krátkém období po II. světové válce (1949 – 1955). Záznamovým médiem byl speciální ocelový drát, který je – jako nosič zvuku – ohrožen působením vlhkosti (rez) a přetržením, které nelze napravit.

Tato situace má vliv na celkovou velmi špatnou dostupnost zvukových dokumentů a znemožňuje jejich plnohodnotné využití a prezentování. Přitom jsou zvukové dokumenty neoddelitelnou a nenahraditelnou součástí kulturního dědictví nejen ČR, ale také minimálně středoevropského prostoru.

Jedinou cestou k trvalé záchraně a ochraně je digitalizace a redigitalizace. Ta však musí probíhat koncepčně a koordinovaně.

Evidence a stav zpracování sbírek obecně

Zejména v České republice, kde žádná z kulturních institucí není centrálně – tj. na úrovni státu – pověřena sběrem a archivací, je ochrana zvukových dokumentů velmi problematická. Neexistuje instituce typu Národní knihovny apod., která by byla pověřena alespoň metodologickým a koordinačním zastřešením této oblasti. Dalším komplikujícím faktem je nízká úroveň základní evidence a zpracování sbírek. V současné době bohužel nemáme povědomí o tom, kde, a v jakém stavu se vlastně co nachází. Idea instituce typu „národní fonotéky“, která se v průběhu času objevuje v naší historii opakovaně již od 20. let 20. století, je mj. závislá také na důkladném a kompletním zmapování a ohodnocení sbírek zvukových dokumentů u nás. Ve snaze zahájit řešení tohoto úkolu, byla z iniciativy MZK zahájena spolupráce se studenty Kabinetu informačních studií a knihovnictví

FF MU – viz též dále. Sumarizace a vyhodnocení doposud proběhlých průzkumů je k dispozici na webu projekt.narodnifonoteka.cz. Další informace k evidenci sbírek jsou uvedeny dále.

Zpracování jako nutná podmínka digitalizace a dlouhodobé ochrany zvukových dokumentů

Pouhá primární evidence sbírek je ovšem jen prvním krokem, který nám pomáhá řešit zmíněný průzkum. Následovat však musí druhá, mnohem náročnější fáze, kterou představuje popis obsahu sbírek tj. zpracování fondů čili katalogizace. Ta musí probíhat podle předem dohodnutých standardních metod a postupů, protože jen tak lze zajistit kompatibilitu, nezbytnou pro plánovanou spolupráci na projektu Virtuální národní fonotéka (dále jen VNF). Jde především o vybudování portálu zvukových dokumentů tj. agregace všech záznamů (metadat) do jedné společné databáze. Abychom katalogizaci co nejvíce vzájemně sladili, předjednali jsme spolupráci také s příslušnými odděleními Národní knihovny v Praze a v rámci přechodu na katalogizační pravidla RDA se budeme podílet na tvorbě celonárodní metodiky. Počítáme samozřejmě s tím, že bude třeba do tzv. minimálního záznamu doplnit některá povinná pole s ohledem na nutnost zápisu jedinečných identifikátorů zvukových dokumentů, jímž jsou především vydatavatelská a matriční čísla, případně i některé technické údaje (počty otáček).

Vzhledem k tomu, že zvukové dokumenty spravují i jiné instituce, které se při zpracování neřídí knihovnickými standardy, bude třeba proces harmonizace dovést ještě dále, tj. až za hranice knihoven a zainteresovat také archivy apod. na společných cílech. Jedním z nich totiž může být také podstatné urychlení celkové zpracovanosti, a tedy snížení nákladů na katalogizaci, a to sice prostřednictvím výměny a sdílení záznamů – s těmito funkcemi VNF také počítá.

Portál VNF však bude plnit ještě i další funkce, rovněž závislé na standardizaci záznamů. O tom podrobněji též dále. V této oblasti se ČR může opřít o zkušenosti ze zahraničí tj. využít již zmiňované metodické materiály mezinárodní neziskové organizace **IASA** (*International Association of Sound and Audiovisual Archives*). Dále lze navázat na konkrétní projekty již provozované v České republice např. digitalizace magnetických pásu v Českém rozhlasu nebo v Národním ústavu lidové kultury či digitalizace gramofonových desek v MZK a další menší projekty zapojených paměťových institucí.

Současné aktivity v České republice

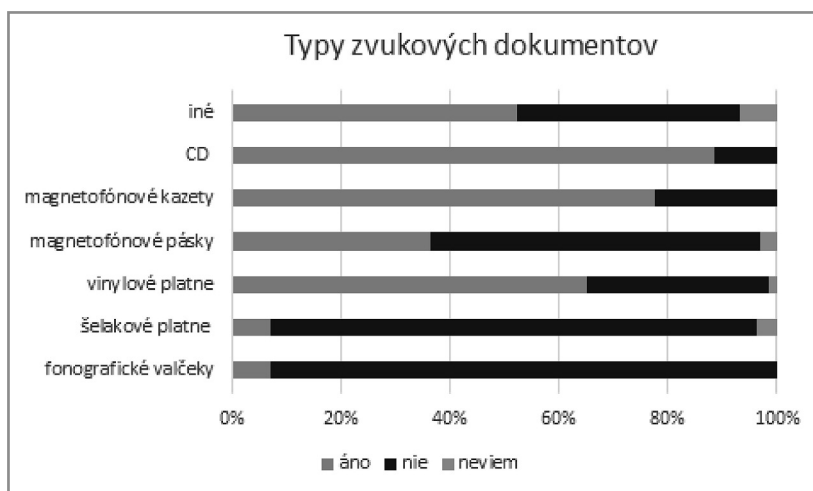
Z iniciativy Moravské zemské knihovny byl – jakožto určitá náhrada neexistující „národní fonotéky“ v kamenné podobě – zahájen projekt Virtuální národní fonotéka. Jde o vybudování portálu, obdoby souborného katalogu zvukových dokumentů. Dalším krokem těchto iniciativ bylo založení Pracovní skupiny pro ochranu a digitalizaci zvukových dokumentů ČR, která sdružuje zástupce všech významných zvukových institucí, bez ohledu na jejich resortní příslušnost či organizační formu. Členy jsou tak např. zástupce ČRo, Supraphonu, knihoven všech typů, archivů, muzeí, ale i soukromé osoby tj. sběratelé. Skupina se na podzim 2014 dohodla na společné taktice a strategii zejména z hlediska prosazování společných zájmů a cílů, jímž je dlouhodobá koncepční ochrana zvukového dědictví ČR. Usiluje o získání finanční podpory na potřebné kroky formou projektů, lobování apod. Vypracovala Návrh koncepce ochrany, digitalizace a zpřístupnění zvukových dokumentů v ČR, který je uceleným materiálem, pojednávajícím všechny související problémové okruhy a naznačující jejich řešení. Hledá další spojence – přispěvatele do portálu VNF. Koordinuje a organizuje terénní průzkumy sbírek zvukových dokumentů. Inicjuje i spolupráci se zahraničím – zejména právě se Slovenskem z důvodů historických souvislostí obou teritorií. Zástupci prezentují činnost Skupiny i celou problematiku na odborných fórech: letos např. na INFOS-u a v září na konferenci IASA v Paříži. Kromě již výše zmíněné práce na metodice plánuje pořádat semináře a workshopy, které by vedly ke zvýšení povědomí a znalostí odborníků i veřejnosti o této oblasti. Spolupracuje napříč všemi subjekty.

II. Prieskum zvukových dokumentov na Slovensku

Prieskum zvukových dokumentov slovenských pamäťových inštitúcií bol realizovaný v rámci študijného programu Informačné štúdia a knihovníctvo na Masarykovej univerzite v Brne, konkrétne ako jedna z foriem účasti na predmete Terénny projekt. Po zápise tohto predmetu si študenti vyberajú z viacerých možností praxe „v teréne“. Kredity za tento predmet bývajú udelené podľa počtu odpracovaných hodín na projekte.

Prieskum zvukových dokumentov sa začal realizovať v jesennom semestri 2014, odkedy mali študenti možnosť zapojiť sa do spolupráce na projekte Virtuálna národná fonotéka v Moravskej zemskej knižnici v Brne. Okrem podieľania sa na prieskume mali študenti možnosť vyskúšať si proces digitalizácie gramofónových platní. V súčasnosti sú tieto dve časti projektu rozdelené na samostatné praxe.

Slovenský výskum prebehol v dvoch kolách počas šk. roku 2014/2015. Oproti stále prebiehajúcejmu prieskumu na území Česka, v ktorom sa oslovujú všetky typy archívov vrátane malých obecných knižníc, bolo cieľom slovenského prieskumu získať informácie o zvukových dokumentoch vo fondoch významných inštitúcií, krajských a mestských knižníc.

Obr. č. 1 Grafický prehľad zastoupení jednotlivých druhů zvukových dokumentů

Šlo predovšetkým o nadviazanie kontaktov pre potenciálnu možnosť budúcej spolupráce na budovaní VNF v podobe exportovania záznamov či sprístupnenia zdigitalizovaných dokumentov.

Prieskum bol realizovaný rozosielaním online dotazníkov; dotazník druhého kola pracoval s výsledkami prvého dotazníka. V ňom sme zisťovali základné informácie: typy zvukových dokumentov, ktoré sa nachádzajú vo fonde; výskyt vzácných dokumentov, kontakty na prípadných vlastníkov cenných zbierok.

Najčastejšími typmi dokumentov sú podľa výsledkov prieskumu CD a magnetofónové pásky, ktoré vlastní takmer všetky mestské knižnice. Pomerne dobré zastúpenie majú vinylové platne, ktoré uviedli veľké, ale aj niektoré menšie knižnice. Najmenej početné šelakové platne a fonografické valčeky sa nachádzajú vo väčších inštitúciách ako SNK, Štátna vedecká knižnica BB, Hudobné múzeum SNM, ktoré zároveň uviedli i vlastníctvo cenných dokumentov.

Po prevedení tejto fázy sme mohli pokračovať druhým kolom, v ktorom sme oslovovali inštitúcie, ktoré vlastnili zvukové dokumenty s dopĺňujúcimi otázkami ohľadne možnosti exportu katalogizačných záznamov. V prípade, že by inštitúcie vlastnili i zdigitalizované dokumenty, sme zisťovali možnosti ich online sprístupnenia. Na konci prieskumu sme mohli vytvoriť mapu zobrazujúcu všetky oslovené inštitúcie, s farebným rozlíšením tých, ktoré odpovedali kladne, záporne, alebo neodpovedali.

Obr. č. 2 Mapa zobrazujúci oslovené slovenské knižnice

Najvýznamnejšie výsledky sme získali z miest Bratislava, Banská Bystrica, Martin. Zelená farba zobrazuje inštitúcie ktoré vlastní zvukové dokumenty. Červená farba zobrazuje inštitúcie, ktoré neodpovedali. Žltá farba zobrazuje inštitúcie, ktoré nevládnú zvukové dokumenty.

Pre ďalší postup sú pre nás podstatné výsledky o možnej budúcej spolupráci. Sedem knižníc potvrdilo, že je možné exportovať katalogizačné záznamy zvukových dokumentov. Rovnako sedem inštitúcií vlastní zdigitalizované dokumenty, ohľadne možnosti ich online sprístupnenia viaceré inštitúcie nevedeli odpovedať. O potenciálnom sprístupnení v budúcnosti sa vyjadrila len 1 inštitúcia (Štátna vedecká knižnica Banská Bystrica – Literárne a hudobné múzeum).

Väčšina odpovedajúcich inštitúcií má svoje zvukové dokumenty skatalogizované, u niekoľkých by bolo možné uvažovať o exportovaní databázy do VNF. Otázne tiež bude, v akej kvalite a rozsahu tieto záznamy existujú a ako náročná by bola ich prípadná štandardizácia.

V tomto smere bude treba naďalej hlbšie informovať knižnice, napr. o súvisiacich aspektoch autorského zákona, dohodnúť sa na minimálnom a nevyhnutnom rozsahu katalogizačných záznamov (t. j. popisných metadát), na spôsoboch používania odkazov na zdigitalizované záznamy a podobne.

V rámci problematiky zvukových dokumentov je fáza získavania informácií o fyzickom uložení a stave zvukových dokumentov kľúčová, preto sa musí prieskum realizovať ako prvý a predchádzať ďalšiemu postupu práce na projekte.

III. Virtuální národní fonotéka

Zvukové dokumenty jsou nedílnou součástí sbírek a fondů řady paměťových institucí různého zaměření, různé resortní příslušnosti, a tedy i různé legislativy. Dostupnost jejich obsahu je však také silně závislá na dalších okolnostech: fyzickém stavu

Obr. č. 3 Graf znázorňujúci poměr zakatalogizovaných a exportovatelných záznamů

ročný – ekonomicky, technologicky, ale i z hlediska pracovních kapacit. Je proto nezbytné, aby probíhal systematicky a plánovitě. Vzhledem k neexistenci specializované české národní instituce, zaměřené na shromažďování, ochranu a zpřístupňování našeho zvukového kulturního dědictví, je jedinou historicky, metodologicky a organizačně zcela nezastřešenou kulturní oblastí právě oblast zvuku (jak v analogové, tak v digitální podobě).

V souvislosti se svým projektem VNF v říjnu 2014 Moravská zemská knihovna v Brně iniciovala setkání zástupců významných zvukových institucí. Cílem bylo navázání spolupráce a získání partnerů a podpory pro rozvoj VNF a vytvoření vědomostní a zkušenostní platformy pro řešení problémů souvisejících s ochranou, digitalizací a zpřístupňováním zvukových dokumentů v České republice. Vznikla tak již výše zmíněná Pracovní skupina. Na základě dalších pracovních jednání a aktivit paměťové instituce deklarovaly ochotu svěžit MZK koordinaci projektu a celé oblasti „zvuku“. V tomto smyslu MZK oslovila svého zřizovatele Ministerstvo kultury České republiky. Klíčový krok, založit koordináční (kompetenční) centrum, tak byl učiněn za všeobecného souhlasu českých paměťových institucí. V průběhu roku 2015 MK ČR schválilo nový statut MZK, s nově přidanou koordináční rolí na poli ochrany zvukových dokumentů.

Co nabízí Virtuální národní fonotéka (www.narodnifonoteka.cz)

VNF zpřístupňuje informace o zvukových dokumentech ze sbírek zapojených paměťových institucí České republiky i soukromých firem. Primárně je její funkcí shromažďovat informace o existenci, místě uložení a podobě daného zvukového dokumentu na jednom místě a uživatelsky přívětivou formou tyto informace zpřístupňovat.

Vize samotného portálu spočívá tedy v úloze podat informaci o:

- *existenci*
- *obsahu*
- *lokaci*
- *fyzickém stavu*
- *dostupnosti fyzického a/nebo digitálního objektu*

Tyto informace umožňují nejenom orientaci, ale i selekci. Teprve nyní se začíná rozkrývat první podoba rozsáhlého bohatství tohoto materiálového celku. Je samozřejmé, že v cestě k nelimitovanému zpřístupnění stojí řada překážek. Například i na zvukové dokumenty se vztahuje autorský zákon. To znamená, že teprve po uplynutí 70 let od smrti všech, kdo se na výrobě zvukového dokumentu podíleli, lze příslušnou nahrávku volně zpřístupnit v prostředí internetu prostřednictvím digitální knihovny dané instituce. Dokud nebude autorský zákon modifikován ve prospěch nějakého režimu knihovního zpřístupnění dokumentů, je jedinou možností přístupu k záznamu fyzická přítomnost čtenáře v knihovně, která dokument vlastní nebo jeho zakoupení např. prostřednictvím různých e portálů. Jinými slovy VNF umožňuje dokument najít, ale nikoliv bez komplikací získat obsah zvukového dokumentu. Nalezení adekvátního řešení a zajištění efektivnějšího přístupu ke zvukovému záznamu pro uživatele paměťových institucí, je pro nás tak velkou výzvou.

Technická stránka portálu

V říjnu 2011 zprovoznila MZK svůj knihovní katalog také v open source systému VuFind (jako alternativu ke svému knihovnímu systému Aleph). Stejný systém je také jádrem portálu VNF.

nosičů, stavu přehrávacích zařízení, existenci evidence a zpracování obsahu sbírek. Jak bylo zmíněno výše, v České republice dosud neexistuje úplná evidence stavu a obsahu sbírek. Proto není možné začít s koncepcí digitalizace tohoto zvukového kulturního dědictví. Z pohledu Moravské zemské knihovny, ale i z pohledu většiny paměťových institucí, je tedy nejvyšší čas zahájit práci na zpracování těchto typů tohoto fondů. Jde v podstatě nyní již o práci záchrannou.

Životnost značného množství zvukových dokumentů – analogových i digitálních – pomalu končí. Jejich obsah je ohrožen fyzickou degradací a jejich převod do standardizované digitální formy je proto prioritou. Jinak bude jejich obsah pro budoucí generace zcela ztracen. Podle odborníků z British Library máme na záchranu resp. digitalizaci těchto dokumentů necelých 15 let, po té se již stanou nečitelnými¹.

Celý proces digitalizace je přitom značně ná-

¹ MCKERNAN, Luke. Save our Sounds: Save our Sounds is the British Library's programme to preserve the nation's sound heritage. In: *British Library* [online]. 12.01.2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.bl.uk/projects/save-our-sounds#>

VuFind je open source discovery systém, vyvíjený Falvey Memorial Library na Villanova University v USA. Tento systém přináší uživateli, mimo jiné, jednoduché vyhledávání s řazením dle relevance, možnost zpřesňování výsledků fasetami, personalizované služby a funkci našeptávače. Umožňuje zpřístupnění záznamů z lokálních i externích zdrojů v různých metadatových formátech. Jeho jádrem je Solr – open source fulltextový vyhledávací nástroj, který podporuje fasetovou navigaci, zvýrazňování hledaných výsledků, replikaci nebo rozdělení indexu na více serverů a distribuované vyhledávání. VNF je provozována ve VuFindu verze 2 a díky využití frameworku Bootstrap je plně responsivní – tj. použitelná jak na počítačích, tak na tabletech a mobilních zařízeních.

Ke sklizení záznamů a k deduplikaci používáme nástroj Record Manager vyvinutý ve finské národní knihovně pro portál Finna. Record Manager používá pro stahování dat z databází třetích stran protokol OAI-PMH. Protože však řada knihoven a institucí dosud OAI-PMH neprovozuje, do fonotéky je možné záznamy importovat také dávkově. U jednorázových importů je však potom problematické získávání aktualizací.

Do VNF importujeme bibliografické záznamy ve standardních formátech používaných v knihovnách, tj.: MARC21/UNIMARC, ISBD, AACR2/RDA.

Neznamená to ale, že záznamy, které nebyly pořízeny v knihovnách a podle uvedených knihovnických standardů, do databáze nepřijímáme: zejména vzhledem k tomu, že jedněmi z nejdůležitějších zdrojů pro VNF jsou databáze soukromé firmy Supraphon a archivu zvukových dokumentů Českého rozhlasu, jejichž metadata vznikala podle rozdílných metodik a záznamy tak musejí procházet náročnějším zásahem konverze. Jde o dvě z mála výjimek, ke kterým přistupujeme vzhledem k unikátnosti a významu obou sbírek. Dalším případem je import diskografických záznamů, které nepopisují obsah konkrétní sbírky a jsou proto často velmi stručné.

Kvalita záznamů je pro fungování VNF zásadní, a to z důvodů co nejpřehlednějšího zpřístupnění informací o zvukových sbírkách a dokumentech s využitím deduplikace za pomoci jednoznačných identifikátorů. Důvod, proč přistupujeme k deduplikaci, je vytvoření uživatelsky přívětivého prostředí, ve kterém usilujeme o získávání co nejkomplexnějších informací o dokumentu. Zároveň informujeme, ve kterých všech paměťových institucích se daný dokument nachází.

Při vyhledání záznamu získáme též informaci o fyzické podobě zvukového dokumentu v té které instituci. Záznamy jsou aktivně propojené do domovské instituce, resp. do katalogů knihoven. V případě, že je dokument digitalizován, je připojen a zobrazován aktivní odkaz do „mateřské“ digitální knihovny (v případě MZK je to Kramerius), takže v některých případech si lze nahrávku rovnou také přehrát. V případě, že se dokument nachází na portálu Supraphonline.cz či Radioteka.cz, je odkazováno na možnost zakoupení digitální kopie.

Partneři projektu

Jak již bylo zmíněno, mezi hlavní partnery, kteří již spolupracují tj. přispívají svojí databází do VNF, patří soukromá firma Supraphon a. s. a nově též Český rozhlas. Tyto dvě instituce jsou pro nás stěžejní a velice si vážíme toho, že je uživateli ve VNF mohou nalézt. Obě dvě instituce jsou správci významných, ale relativně nedostupných sbírek zvukových dokumentů. Tyto sbírky obsahují – zjednodušeně řečeno – jednak nahrávky komerčně či nekomerčně vydané těmito institucemi, ale také nákupy, pozůstalosti či dary za dobu 80-ti až 100 let. Mají tedy k historii zvukových dokumentů skutečně čím přispět. Dalšími současnými přispěvateli jsou Národní knihovna ČR, některé krajské a městské knihovny, portál dále obsahuje i diskografické záznamy první československé gramofonové firmy ESTA.

Průzkumy ve fondech paměťových institucí

Jak již bylo uvedeno, MZK druhým rokem spolupracuje se studenty Katedry knihovnictví a informačních studií Masarykovy univerzity v Brně (KISK), kteří se podílejí na provádění terénního průzkumu v paměťových institucích s cílem identifikovat fondy zvukových dokumentů. Vzhledem ke společné minulosti, a tedy i společné části kulturního dědictví tento průzkum zahrnuje i slovenské instituce. Za tyto dva roky se podařilo vytvořit pevný základ pro další dokumentační a katalogizační práci. Za tímto základem terénním výzkumem, následuje etapa průzkumů v konkrétních paměťových institucích.

Jsmo na samém začátku velmi náročné a dlouhé cesty. Potvrdila se obava, že digitalizace zvukových dokumentů je dosud převážně jen nesystematickou a okrajovou činností většiny paměťových institucí, a to i těch s významnými sbírkami, jako je např. České muzeum hudby Národního muzea. Důvody jsou zřejmé: institucím chybí kapacity jak pracovní, tak finanční a je patrné, že všeobecně chybí také know-how. Knihovny, stejně jako muzea a další paměťové instituce, často dosud zápolí s nedokončeným retrospektivním zpracováním dokumentů tištěné povahy (ve většině knihoven nejsou kompletně zpracované ani hudebniny). Zvukové nosiče však nenávratně zanikají, víme, že už teď začínáme v mnoha případech pozdě. Nesmíme ale zapomínat, že se jedná o unikátní kulturní dědictví a že ztratit jej, by znamenalo ztratit nejenom jednu z podob vlastní minulosti, ale v jistém smyslu i vlastní budoucnosti. I proto chceme nyní aktivovat naši činnost směrem k hledání partnerů nikoliv jen na národní, ale i na mezinárodní úrovni.

Naše další cíle:

- Prohloubit a dokončit průzkum fondů paměťových institucí a identifikovat nejvýznamnější sbírky zvukových dokumentů na našem území za účelem jejich zapojení se do VNF.
- Zaměřit se na problematiku metadatových standardů a rozšířit množinu národních standardů pro digitalizaci, dlouhodobé uchování a zpřístupnění o zvukové dokumenty.
- Rozvíjet další funkce portálu Virtuální národní fonotéka (zejména funkce národního agregátora metadat a vstupní brány pro zahraniční instituce a projekty, např. Europeana Sounds).

- Agregovat diskografické údaje, za účelem kompletace informací o produkci zvukových dokumentů na území ČR od nejstarších dob.
- Vytvářet a on-line zpřístupňovat metodiky pro zvukové dokumenty (průzkumy fondů, zpracování fondů, výběr zvukových dokumentů k digitalizaci, restaurování různých typů zvukových nosičů, digitalizace různých typů nosičů, dlouhodobou ochranu, zpřístupnění apod.).
- Metodicky podporovat katalogizaci, digitalizaci, dlouhodobou ochranu a zpřístupnění digitálních dokumentů.
- Prohlubovat znalosti a vytvářet síť spolupracujících pracovišť a odborníků pro oblast zvukových dokumentů.

K tomu, aby mohl být po všech stránkách efektivně nastartován národní program systematické digitalizace a dlouhodobé ochrany – a dnes již i záchrany – našeho zvukového dědictví, je třeba spojit síly napříč resorty, institucemi a profesemi. Je třeba tvořit pracovní skupiny a najít, pověřit a proškolit odborníky (knihovníky, muzikology, zvukaře, IT specialisty, právníky, školitele apod.) na všechny potřebné dílčí procesy. Proto je třeba hledat podporu managementu jednotlivých institucí i jejich zřizovatelů. Je nutné zdůraznit, že cílem není soustředit všechny aktivity v oblasti zvukových dokumentů pod jedinou instituci, ale účelně využít již existujících znalostí, vybavení a kapacit spolupracujících institucí.

Seznam literatury

GÖSSEL, Gabriel. *Fonogram. 2, Výlety k počátkům historie záznamu zvuku*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2006. 536 s. ISBN 80-86212-44-0.

HOROVÁ, Iva a Filip ŠÍR. Kulturní dědictví ČR na zvukových nosičích: hrozby a příležitosti v 21. století. In: *Infos 2015: 39. mezinárodní informatické sympóziium: 14. – 17. apríla 2015, Stará Lesná*. Bratislava: Spolok slovenských knihovníkov, 2015, s.[cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.infolib.sk/sk/spolok-slovenskych-knihovnikov-kniznic/infos-2015/zbornik-infos-2015.html>

MCKERNAN, Luke. Save our Sounds: Save our Sounds is the British Library's programme to preserve the nation's sound heritage. In: *British Library* [online]. 12. 01. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.bl.uk/projects/save-our-sounds#>.

NOVOTNÁ, Helena. *Metodika průzkumu fondů paměťových institucí se zaměřením na zvukové dokumenty pro databázi Virtuální národní fonotéky*. Brno, 2015. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Iva Horová.

ROSECKÝ, Václav a ŽABIČKA, Petr. Požadavky na výměnu dat mezi knihovním a discovery systémem na příkladu implementace systému VuFind v Moravské zemské knihovně. In: *Knihovna* [online]. 2013, roč. 24, č. 1, s. 79-88 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna131/13179.htm>. ISSN 1801-3252.

ŠÍR, Filip a Petr ŽABIČKA. *Metodika pro digitalizaci a on-line zpřístupňování gramofonových nahrávek a dalších zvukových dokumentů pro paměťové instituce*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2014. [online]. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://goo.gl/kt0sr5>.

ŠÍR, Filip. Research on the Production of Czech Sound Recordings to 1946 Focusing on the Gramophone Company ESTA. *Pro-Inflow: časopis pro informační vědy* [online], 2014, 6(1). [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/944>. ISSN 1804-2406.

PhDr. Iva Horová

iva.horova@amu.cz

(Akadémiya muzických umění v Prahe)

Veronika Moravčíková

Veronika.Moravcikova@mzk.cz

(Moravská zemská knihovna v Brně)

Filip Šír, DiS.

filip.sir@mzk.cz